

Date: 1st November-2025

**MAISHIY KORRUPSIYA – JAMIYAT VA DAVLAT RIVOJI YO‘LIDAGI
ASOSIY TO‘SIQ**

Muallif: **Davlatov Bahodir Akbar o‘g‘li**

Annotatsiya. Ushbu tezisda maishiy korrupsiyaning mohiyati, uning jamiyat va davlat rivojiga ta’siri hamda uni kamaytirish bo‘yicha strategik yo‘nalishlar tahlil qilinadi. Maishiy korrupsiya kundalik hayotda, fuqarolarning davlat xizmatlari bilan o‘zaro munosabatida vujudga keladigan poraxo‘rlik, tanish-bilishchilik va noqonuniy “minnatdorlik” holatlari orqali namoyon bo‘ladi. Tadqiqotda bu illatning ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy oqibatlari chuqur yoritilgan hamda korrupsiya davlat boshqaruvi samaradorligini pasaytiruvchi, adolat tamoyillarini yemiruvchi asosiy to‘siq sifatida baholangan.

Kirish. Maishiy korrupsiya — bu kundalik turmushda, davlat xizmatlari ko‘rsatish, sog‘liqni saqlash, ta’lim, sud, ichki ishlar yoki mahalliy boshqaruv tizimida fuqarolarning oddiy huquqiy ehtiyojlarini qondirish jarayonida pora, sovg‘a yoki tanish-bilish orqali muammoni “tezlashtirish” amaliyotidir. Bu holat, ko‘pincha, “katta” korrupsiyadan kam xavfli deb baholansa-da, aslida davlat tizimining ishonchliligi va adolat tamoyillarini yemiruvchi eng xavfli shakl hisoblanadi. Transparency International (2024) ma’lumotlariga ko‘ra, dunyo bo‘yicha aholining 30 foizi so‘nggi 12 oy ichida kamida bir marotaba davlat xizmatida norasmiy to‘lov amalga oshirganini tan olgan. Maishiy korrupsiya — davlat va fuqarolar o‘rtasidagi kundalik munosabatlarda yuzaga keluvchi “mayda, lekin tizimli” poraxo‘rlik shaklidir. U quyidagi turlarda namoyon bo‘ladi:• Xizmat uchun “minnat” – rasmiy to‘lovdan tashqari qo‘shimcha sovg‘a yoki pul talab qilish.• Tanish-bilish orqali xizmat ko‘rsatish – navbatni chetlab o‘tish, ishga joylashish, hujjatni tezlashtirish.• Axborot yashirish – davlat xizmatchilarining fuqarolarga zarur ma’lumotni ataylab bermasligi.• Norasmiy “tashkillashtirish” to‘lovlari – litsenziya, tibbiy ko‘rik, attestatsiya kabi jarayonlarda noqonuniy vositachilik. Maishiy korrupsiyaning jamiyat va iqtisodiyotga ta’siriga e’tibor qaratadigan bo‘lsak, maishiy korrupsiya nafaqat iqtisodiy o‘sishni sekinlashtiradi, balki ijtimoiy adolatga putur yetkazadi. Uning ijtimoiy oqibatlari quyidagilardan iborat: Huquqiy befarqlik va ishonchsizlik.• Yosh avlodda halollik qadriyatining yo‘qolishi. Ijtimoiy tengsizlikning kuchayishi. Iqtisodiy oqibatlarga esa raqobatbardoshlikning pasayishi, investitsiyalar kamayishi va byudjet yo‘qotishlari kiradi.

O‘zbekiston mustaqillikdan so‘ng korrupsiyaga qarshi kurashda muhim yutuqlarga erishdi. 2017-yil 3-yanvarda qabul qilingan “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonun, shuningdek, 2020-yil 29-iyundagi PF-6013-son Farmon orqali tizimli choralar belgilandi. Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi tashkil etildi, davlat xizmatlari raqamlashtirilmoqda. Ammo huquqiy ong pastligi, mahalliy idoralardagi tanish-bilishchilik va past maoshlar sababli muammo to‘liq bartaraf etilmagan. Gruziya 2004–2010-yillarda

Date: 1st November-2025

raqamli boshqaruv va markazlashgan davlat xizmatlari orqali maishiy korrupsiyani keskin kamaytirdi. Estoniya esa “e-Estonia” raqamli tizimi yordamida barcha davlat xizmatlarini onlayn shaklga o‘tkazib, inson omilini minimallashtirdi.

1. Davlat xizmatlarini to‘liq raqamlashtirish va inson omilini kamaytirish.
2. Davlat xizmatchilarining maosh va ijtimoiy kafolatlarini oshirish.
3. Fuqarolarning huquqiy madaniyatini kuchaytirish.
4. Jamoatchilik nazoratini kengaytirish.
5. Korrupsiyaga qarshi kurashda gender yondashuv va yoshlar liderligini rag‘batlantirish.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, maishiy korrupsiya – jamiyat va davlat rivojini sekinlashtiruvchi, adolat tamoyillarini yemiruvchi eng jiddiy muammolardan biridir. Unga qarshi kurash faqat jazolash orqali emas, balki raqamli boshqaruv, halollik madaniyatini rivojlantirish va fuqarolik nazorati orqali amalga oshirilishi zarur. Shu yo‘l bilan O‘zbekiston korrupsiyasiz, shaffof va barqaror rivojlanish sari qadam tashlashi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- O‘zbekiston Respublikasi “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni, 2017-yil 3-yanvar.
- PF-6013-son Farmon, 2020-yil 29-iyun.
- Transparency International. (2024). Corruption Perceptions Index 2024.
- World Bank. (2023). Governance and Anti-Corruption Reforms: Global Report.
- Abdullayev, I. (2023). Korrupsiya va huquqiy madaniyat. Toshkent: TDYUU.
- UNDP Uzbekistan. (2024). Anti-Corruption Strategy and Digital Governance.

